

Еволюція фуги в музиці ХХ – початку ХХІ століття

Поліфонічні цикли П. Хіндемита, Д. Шостаковича.

Об'єднуюча кожний цикл теоретична ідея. Виконавська ідея цілісності поліфонічного циклу. Співвідношення тематичного матеріалу прелюдій та фуг. Порівняння структури тем у фугах різних циклів. Оновлення типів розгортання в темах сучасних фуг. Тематичний матеріал протискладень та їх подальше функціонування в сучасній фузі. Матеріал інтермедій в сучасних фугах. Функції заключних розділів сучасної фуги.

Аналітичний матеріал

Хіндеміт. Фуга in C із циклу “Ludus tonalis” (потрійна фуга з різночасовим експонуванням тем та їх контрапунктичним поєднанням в репризі; складноладова будова першої теми з низькими VII, VI, V та II ступенями; множинність протискладень, їх виразність; неутримані протискладення до першої та третьої тем; безперервне оновлення тематичного матеріалу на початку фуги і проведення всіх трьох тем у репризі, що характеризує їх підкреслену централізованість).

Хіндеміт. Фуга in G із циклу “Ludus tonalis” (кварто-секундова будова теми; рондоподібність форми завдяки тематичному оновленню в інтермедіях-епізодах; заключне басо-остинатне проведення теми фуги).

Хіндеміт. Фуга in F із циклу “Ludus tonalis” (ракохідна будова фуги; обернений пунктир у темі та синкопований ритм у тематично-контрастній інтермедії нагадує спірічуелз).

Хіндеміт. Фуга in E із циклу “Ludus tonalis” (пов'язаність матеріалів теми та інтермедій, що будуються на секвенції септакордів).

Хіндеміт. Фуга in As із циклу “Ludus tonalis” (контрастна інтермедія, що будується на новій гомофонній темі, яка виконує функцію побічної партії сонатної форми).

Хіндеміт. Фуга in Des із циклу “Ludus tonalis” (інверсійна фуга з включенням стилістики барокової інструментальної імпровізації).

Хіндеміт. Фуга in Fis із циклу “Ludus tonalis” (стретна фуга з контрастно-тематичною інтермедією, що виконує функцію заключної партії старосонатної форми).

Шостакович. Фуга До-мажор із циклу „24 прелюдії та фуги” (єдність „білоклавішного” звукоряду; ладові трансформації теми, що проходить від усіх ступенів звукоряду; поступове насичення гармонічної інтерваліки дисонансами).

Шостакович. Прелюдія соль-дієз-мінор із циклу „24 прелюдії та фуги” (прелюдія у формі пасакалії).

Шостакович. Фуга мі-мінор із циклу „24 прелюдії та фуги” (пов'язаність ладо-інтонаційної драматургії прелюдії та фуги, що виражена в

підкреслені експресивно загостреного співвідношення V і VI ступенів мінору; ладовий синтез на цій основі двох тем фуги).

Шостакович. Фуга фа-дієз-мінор із циклу „24 прелюдії та фуги” (складноладова будова теми з підкресленням у тритоновій інтонації низького VII ступеню; концентричний тип розгортання тематизму в першому і другому протискладеннях, утримання яких характеризує потрійний контрапункт октави; особлива динамізуюча роль остинатно-канонічних проведень у стретах теми).

Шостакович. Фуга ре-мінор із циклу „24 прелюдії та фуги” (зародження теми фуги в завершенні прелюдії; подвійна фуга, в якій репризний контрапункт двох тем характеризує їх своєрідний ладовий синтез, що приводить до якісного переосмислення основної теми і вбирає в себе всі попередньо експоновані ладові трансформації тематизму фуги; виразність заключних політональних стретних проведень контрапункту двох тем).

Рекомендована література:

1. Бергер Л. Контрапунктический принцип композиции в творчестве Хиндемита и его фортепианный цикл “Ludus tonalis” // Теоретические проблемы музыкальных форм и жанров. – Москва, 1977.
2. Должанский А. «24 прелюдии и фуги Д. Шостаковича». – Ленинград, 1963.
3. Когоутек Ц. Техника композиции в музыке XX века / Ц. Когоутек. – М. : Музыка, 1976. – 370 с.
4. Кузнецов И. Теоретические основы полифонии XX века. – М.: НТЦ „Консерватория”, 1994.
5. Левая Т. Отношение горизонтали и вертикали в фугах Шостаковича и Хиндемита // Полифония: сб. ст. – Москва: Музыка, 1975. – С. 141-172.
6. Пясковский И. К понятию «современная фуга» / И. Пясковский // Науковий вісник Національної музичної академії імені П. І. Чайковського. – Вип. 88 : Старовинна музика – сучасний погляд. – Кн. 4. – Ч. I. – К., 2009. – С. 99–106.
7. Хусаинов И. Фуга и логика. – СПб., 2008.
8. Южак К. Полифония и контрапункт. – [в 2-х кн.]. – СПб., 2006.